

Михаило Петровић Алас : живот, дело, време : поводом 150 година од рођења / уредници Стеван Пилиповић, Градимир В. Миловановић, Жарко Мијајловић. – Београд : САНУ, 2019

Mihailo Petrović Alas : life, work, times : on the occasion of the 150th anniversary of his birth / editors Stevan Pilipović, Gradimir V. Milovanović, Žarko Mijajlović ; English translation Tatjana Ćosović ... [et al.]. – Belgrade : SASA, 2019

Михаило Петровић Алас : научни скуп са међународним учешћем одржан у САНУ 2–3. октобра 2018. : поводом сто педесет година од рођења / [уредници Градимир Миловановић, Стеван Пилиповић, Жарко Мијајловић]. – Београд : САНУ : Математички факултет Универзитета : Математички институт САНУ : Друштво математичара Србије, 2019

Поздравна реч: академик Владимир С. Костић, председник САНУ

Говорили: академик Теодор Атанацковић

академик Градимир В. Миловановић

академик Стеван Пилиповић

проф. др Жарко Мијајловић

У Београду, уторак, 26. новембар 2019. у 13 часова

ЗАВРШЕТАК ПРОСЛАВЕ

Поштовани часници, академици и сви у Свечаној сали САНУ, на данашњој 159. нашој Трибини, која је заправо завршетак прославе ју-

билеја свестраног Михајла Петровића Аласа, математичара, хуманисте, књижевника, заточника природе, човека који се у свему чега се дотакао осећао као риба у води, коме је прошлу годину, у целости, посветила Српска академија, као свом истакнутом члану, и објавила књигу о њему, на српском и енглеском језику, и зборник радова с научног скупа, те приказом тих издања састављамо само један од концентричних кругова у низању захвалности Мики Аласу а тај круг ће својом речју саставити академик Владимир С. Костић, председник САНУ, поздравом на почетку, а потом академик Теодор Атанацковић и академици Градимир Миловановић и Стеван Пилиповић који су с професором Жарком Мијајловићем посебно заслужни што је почаст Михајлу Петровићу била примерена и њему и Српској академији.

(Реч уредника Трибине)

М. В.

Градимиp B. Миловановић

МИХАИЛО ПЕТРОВИЋ АЛАС – ЖИВОТ, ДЕЛО, ВРЕМЕ
(НАУЧНЕ АКТИВНОСТИ И ДОПРИНОСИ У СТВАРАЊУ
СРПСКЕ МАТЕМАТИЧКЕ ШКОЛЕ)

Пред нама је монографија *Михаило Пејировић Алас – животи, дело, време* на српском и енглеском језику, као и одговарајући зборник радова са сличним насловом у издању Српске академије наука и уметности,

а поводом сто педесет година од рођења нашег великана академика Михаила Петровића (1868–1943).

Као што је већ речено, а у монографији детаљно описано, Михаило Петровић је у својим активностима био вишедимензионалан, од врхунског математичара, професора универзитета и академика Српске краљевске академије до философа, књижевника, великог светског путника и морепловца по северним и јужним морима, писца закона и предлога међудржавних споразума, творца шифарског система и главног шифранта српске и југословенске војске, изумитеља успешних патената, страственог риболовца, музичара и предводника музичке дружине „Суз“ итд. У свим активностима био је веома успешан. У свом данашњем приказу задржаћу се укратко само на научним активностима и доприносима Михаила Петровића Аласа и његових наследника у стварању математичке школе у Београду и Србији.

Након дипломирања на Великој школи 1889. млади Петровић одлази у Париз на даље усавршавање и студије математике. У то време Париз је био центар научне Европе, поприште научних и технолошких иновација. Посебно је била јака математичка школа на којој су предавали такви великани као што су Анри Поенкаре (Henri Poincaré) (1854–1912), један од најутицајнијих математичара тог времена, затим Шарл Ермит (Charles Hermite) (1822–1901), Емил Пикар (Émile Picard) (1856–1941), Пол Пенлеве (Paul Painlevé) (1863–1933), Жан Гастон Дарбу (Jean Gaston Darboux) (1842–1917) итд. Као бриљантан студент за три године је на Сорбони завршио студије хемије, математике и физике, а као најбољи студент своје генерације присуствовао је пријему код председника Француске републике 1893.

Наредне 1894. године Михаило Петровић је одбранио докторску дисертацију из области диференцијалних једначина, под насловом „О нулама и бесконачностима интеграла алгебарских диференцијалних једначина“, пред комисијом угледних професора у саставу Шарл Ермит, Емил Пикар и Пол Пенлеве, и исте године се враћа у свој родни Београд, управо у време када његов некадашњи професор Димитрије Нешић (1836–1904) одлази у пензију. На конкурс за професора математике на Великој школи, у изузетно јакој конкуренцији, бива изабран са само једним гласом предности испред Петра Вукићевића (1862–1941), који је исте године докторирао у Берлину. Петровић је био изузетан професор. Предавања су му била разумљива, одржавао је ниво који је приступачан слушаоцима. Код оних који су желели да шире знање подстицао је самосталан рад. Одликовала га је непосредност, скромност и ведрина духа. Научни рад је сматрао првом дужношћу наставника универзитета, јер без науке нема успеха ни у настави, а ни

напретка уопште. За дописног члана Српске краљевске академије изабран је 1897. године, а две године касније постаје редовни члан, као и члан више иностраних научних друштава. Био је један од првих осам редовних професора, који су на предлог министра просвете, указом краља Србије, постављени 1905. године за професоре новооснованог Универзитета у Београду.

Утицај Михаила Петровића на развој математике у Србији био је енорман. Био је *spiritus movens* српске математике и снажно допринео духу савремене европске науке у Србији. Умео је да окупља људе, да их заинтересује и мотивише. У књизи *The Oxford Handbook of the History of Mathematics* налазимо да је Петровић као најистакнутији од свих српских математичара тог времена поставио правце развоја српске математичке школе на темељима француске математике. Све оно што је током својих студија научио на најпрестижнијој европској школи – Сорбони – пренео је у Србију! У више поглавља ове монографије истакнуто је много детаља о научној каријери професора Петровића и његових колега и сарадника (Богдан Гавриловић, Милутин Миланковић, Антон Билимовић, Никола Салтиков, ...), као и свих његових и њихових докторанта, у даљем тексту наследника, којих према тзв. Mathematics Genealogy Project (ради се на North Dakota State University, у сарадњи са Америчким математичким друштвом), има око 950. Међутим, ова база није комплетна. По нашим сазнањима тај број мора бити за неколико стотина већи од хиљаду, од којих су мало више од 500 српски математичари. Специјално за ову монографију наш колега и један од уредника ове монографије Жарко Мијајловић припремио је много комплетније математичко генеалошко стабло Михаила Петровића. Штавише, колега Бошко Јовановић је приредио и генеалошко стабло које укључује претходнике Михаила Петровића из дубоке прошлости, а свој чланак завршава текстом: „Већ из овог кратког набрајања запажа се да се у математичкој генеалогiji Михаила Петровића срећу представници многих земаља и народа, који су се бавили различитим дисциплинама – нема државних ни националних граница, као ни граница између појединих научних дисциплина. *Gens una sumus!*“

Сви докторати на Универзитету у Београду до Другог светског рата били су под руководством Михаила Петровића, укупно 11, и већина њих је била из области диференцијалних једначина, што је иначе била главна област Петровићевих истраживања у математици. У монографији је, кроз више текстова, детаљно дат опис главних Петровићевих резултата и његових докторанада, међу којима су посебно издвојена четворица (Тадија Пејовић (1892–1982), Јован Ка-

рамата (1902–1967), Драгослав С. Митриновић (1908–1995) и Константин Орлов (1907–1985)), који су сваки на свој начин заслужни за увођење нових области у српску математику или стварање властитих математичких школа. Такође је указано и на долазак математичара из других средина у Београд, који су обогаћивали нашу математичку школу новим знањима (нпр. Антон Билимовић и Никола Салтиков из Русије, а касније Ђуро Курепа из Загреба), укључујући и њихове наследнике.

У поглављу „Српска школа математике – од Михаила Петровића до Шангајске листе“ (стр. 65–92) детаљно се анализира допринос поменуте четворице научника и њихових наследника у стварању и развоју математичке школе у Србије, увођењем нових математичких области, а стартујући од језгра које је створио Михаило Петровић на Универзитету Београду пре другог светског рата. И у осталим поглављима првог дела монографије на комплементаран начин се говори о доприносу у науци и настави и педагошком раду Михаила Петровића.

Након ослобођења, Петровићеви наследници допринели су развоју математичког образовања не само на Универзитету у Београду већ и широм бивше Југославије (Скопље, Сарајево, Бања Лука, Загреб, Подгорица), а посебно у новооснованим универзитетским центрима у Србији (Нови Сад, Ниш, Крагујевац и Приштина), кроз подизање научног подмлатка, писањем уџбеника, монографија и других књига, организацијом семинара, научних скупова и конференција, покретањем научних часописа, а пре свега увођењем савремених математичких области, међународном сарадњом и објављивањем радова у водећим светским часописима. Током свих ових година, а посебно у последње три деценије, Математички институт САНУ на себи својствен начин брине о јединственом математичком простору Србије, обједињавајући математичаре из свих центара на заједничким пројектима груписаним по научним областима. Поред традиционалних области, уводе се и нове актуелне области на којима се превасходно укључују млађи сарадници. Формирана је Докторска школа на нивоу Србије, са најсавременијим програмима по угледу на данас најбоље школе те врсте у свету. Четири државна универзитета у Србији (Београд, Нови Сад, Ниш и Крагујевац) доспели су пре пар година на престижну Шангајску листу, међу првих 500 универзитета у области математике. То је резултат развоја Српске математичке школе, у којој учествују, као што је речено раније, не само они који су генеалошки везани за Михаила Петровића, али је њихов број свакако доминантан.

Академик Михаило Петровић преминуо је у Београду 8. јуна 1943. у свом дому на Косанчићевом венцу бр. 22. Овом монографијом, на српском и енглеском језику, као и одговарајућим зборником радова и изложбом која је приређена у току јубиларне године, Српска академија наука и уметности се одужује овом вансеријском великану академику Михаилу Петровићу Аласу.